

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรป่าไม้นอกจากเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อมนุษย์ในการใช้เพื่อดำรงชีพแล้ว ป่าไม้ยังเป็นระบบนิเวศที่จำเป็นรักษาคุณภาพของธรรมชาติ ในการควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศ ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล เป็นแหล่งเก็บกักน้ำ และระบายน้ำให้มนุษย์ได้มีใช้ตลอดปี เป็นนิเวศของมวลพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ตลอดจนเป็นแหล่งที่ใช้ประโยชน์จากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และผลิตออกซิเจนซึ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตของมวลมนุษย์และสัตว์ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548)

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 กำหนดไว้ว่า "ป่า หมายถึง ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน" ดังนั้นตามพระราชบัญญัตินี้จึงเป็นของรัฐแต่ผู้เดียว ช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) รัฐมีหน้าที่ในการบริหารและจัดการป่าไม้ทั้งหมดซึ่งเป็นขอบเขตที่กว้างขวาง เกินกว่าขีดความสามารถที่รัฐจะสามารถป้องกัน และรักษาป่าไม้ให้อยู่ในสภาพดีได้ การควบคุมดูแลให้ผู้รับสัมปทานป่าไม้ ปฏิบัติตามข้อตกลงยังขาดความรัดกุมเพียงพอและการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าในลักษณะต่างๆ ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้อย่างจริงจัง การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในช่วงที่ผ่านมา ได้เน้นมาตรการด้านการควบคุมป้องกันรักษาพื้นที่ป่าไม้ โดยที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้แต่อย่างใด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยที่มีอยู่ในปี 2504 คือ ประมาณ 171,017,812 ไร่ หรือร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ เหลือพื้นที่ป่าไม้เพียง 89,653,625 ไร่ หรือร้อยละ 27.95 ของพื้นที่ประเทศในปี 2532 ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้ปรับให้เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยเร่งรัดการออกกฎหมายรองรับป่าชุมชน เพื่อสนับสนุนประชาชนและองค์กรป่าชุมชนให้มีอำนาจตามกฎหมายในการมีส่วนร่วมปลูกป้องกัน รักษา และใช้ประโยชน์ป่าชุมชนซึ่งพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2538-2541 พื้นที่ป่าไม้มีการลดลงต่อปีในอัตราที่น้อยลงกว่าเดิมมาก หากเทียบกับในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2532

ซึ่งมีอัตราการลดลงร้อยละ 0.9 ต่อปีเป็น 0.2 ต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) ซึ่งส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 ภาครัฐจำเป็นต้องปรับทิศทาง กระบวนการพัฒนาและระบบบริหารจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยคำนึงถึงความสำคัญเร่งด่วนในการรักษา พื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือจัดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.25 ล้านไร่ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญคือบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวัง และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม บทบาทภาคเอกชนในการร่วมลงทุน เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและการใช้เทคโนโลยี เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับปรุงกลไกภาครัฐ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548)

ภาคเหนือของประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึงร้อยละ 54.30 (ตารางที่ 1.2) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดของประเทศ และยังคงความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ทั้งยังเป็นที่อยู่ของชุมชนบนพื้นที่สูง ที่มีความแตกต่างกันทางด้านชาติพันธุ์ และลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ โดยตั้งบ้านเรือนกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน ตาก พิชณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุทัยธานี (สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง, 2548)

ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2541 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ป่า 5,479,706 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.14 ของพื้นที่จังหวัด โดยแบ่งเป็นป่าดงดิบ 427,812 ไร่ ป่าเบญจพรรณ 3,523,393 ไร่ ป่าเต็งรัง 1,390,687 ไร่ และป่าสน 137,812 ไร่ (ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม กรมป่าไม้, 2541) และจากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมปี 2547 พบว่าพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น 1,475,429 ไร่ รวมมีพื้นที่ป่า 6,955,135 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 87.75 ของพื้นที่ทั้งหมด และเมื่อพิจารณาร้อยละของพื้นที่ป่าที่เหลือ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ที่สูงที่สุดของภาคเหนือ (ตารางที่ 1.3) นอกจากนี้สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ยังมีความอุดมสมบูรณ์มาก ดังนั้นมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ 12 ธันวาคม 2532 จึงกำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 เอ อันเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่มีสภาพเป็นป่าดงดิบที่สมบูรณ์ยังไม่เคยถูกแผ้วถางลงเป็นบริเวณกว้าง และพื้นที่ทั่วไปเป็นแหล่งซับน้ำ อยู่บนภูเขาสูงชันที่สลับซับซ้อนมีความลาดชันมาก

ตารางที่ 1.1 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปี 2504 - 2547

ปี พ.ศ.	พื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่		
	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประเทศ	อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้
2504	171,017,812	53.33	
2516	138,578,125	43.21	0.1897
2519	124,010,625	38.67	0.1051
2521	109,515,000	34.15	0.1169
2525	97,875,000	30.25	0.1063
2528	94,291,349	29.40	0.0366
2531	89,877,182	28.03	0.0468
2532	89,635,625	27.95	0.0027
2536	83,470,967	26.03	0.0688
2538	82,178,161	25.62	0.0155
2541	81,076,428	25.28	0.0134
2543	106,319,250	33.15	-0.3113
2547	104,744,363	32.66	0.0148

ที่มา: ชงชัย (2541) และการคำนวณจากสถิติป่าไม้ กรมป่าไม้ (2548)

ตารางที่ 1.2 พื้นที่ป่าไม้แยกเป็นรายภาคของประเทศไทย ปี 2547

ภาค	พื้นที่ภาค (ไร่)	พื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่	
		พื้นที่ป่าไม้	ร้อยละของพื้นที่ป่าไม้
ภาคเหนือ	106,027,681.30	57,542,750.00	54.30
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	105,533,962.50	1,559,812.50	16.60
ภาคกลาง	42,124,187.50	13,277,000.00	31.50
ภาคตะวันออก	22,814,062.50	5,150,187.50	22.60
ภาคใต้	44,196,993.75	11,214,562.50	25.40
รวม	320,696,887.55	104,744,312.50	32.66

ที่มา: การคำนวณจากสถิติป่าไม้ กรมป่าไม้ (2548)

ตารางที่ 1.3 พื้นที่ป่าไม้แยกเป็นรายจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ปี 2547

จังหวัด	พื้นที่จังหวัด(ไร่)	พื้นที่ป่าไม้(ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ป่าไม้
1.กำแพงเพชร	5,379,681	1,231,827	22.90
2.เชียงใหม่	12,566,911	9,806,692	78.04
3.เชียงราย	7,298,981	3,188,410	43.68
4.ตาก	10,254,156	7,918,613	77.22
5.นครสวรรค์	5,998,548	530,155	8.84
6.น่าน	7,170,045	5,310,802	74.07
7.เพชรบูรณ์	7,917,760	2,281,602	28.82
8.แพร่	4,086,624	2,664,781	65.21
9.พะเยา	3,959,413	1,993,250	50.34
10.พิจิตร	2,831,883	8,328	0.29
11.พิษณุโลก	6,759,909	2,462,590	36.43
12.แม่ฮ่องสอน	7,925,787	6,955,135	87.75
13.ลำปาง	7,833,726	5,375,328	68.62
14.ลำพูน	2,816,176	1,628,739	57.84
15.สุโขทัย	4,122,558	1,333,380	32.34
16.อุตรดิตถ์	4,899,120	2,776,670	56.68
17.อุทัยธานี	4,206,404	2,076,463	49.36
รวม	106,027,680	57,542,765	54.30

ที่มา: การคำนวณจากสถิติป่าไม้ กรมป่าไม้ (2548)

อำเภอปางมะผ้าเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรในพื้นที่มีความหลากหลายด้านเผ่าพันธุ์ ประกอบด้วย ไทยใหญ่ ลีซอหรือลู่ซอ ลาหู่หรือมูเซอ ปาเกญหรือกระเหรี่ยง ม้งหรือแม้ว ลีว และชาวไทยพื้นราบ ซึ่งเดิมประชาชนในพื้นที่นี้เคยปลูกฝิ่นเป็นอาชีพหลัก ในปี 2523 มีองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น โครงการไทย - เยอรมัน ร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์ ฯลฯ เข้าไปดำเนินการพัฒนา เกษตรกรจึงหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทน ทำให้ปัจจุบันมีประชากรเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เกิดการทำลายป่าไม้และแย่งชิงทรัพยากร เช่น ปัญหาการแย่งที่ดินทำกิน แย่งพื้นที่ในการหาของป่าจนเกิดการ

พิพาทระหว่างชุมชนชาวไทยภูเขาตามมาอย่างต่อเนื่องและรุนแรง ทำให้เมื่อต้นปี 2539 ผู้นำชุมชนชาวเขาส่วนหนึ่งได้ตระหนักและร่วมมือกันเพื่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยร่วมกันกำหนดมาตรการและข้อปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากป่าซึ่งเริ่มจาก 3 หมู่บ้านของพื้นที่ลุ่มน้ำล่าง ได้แก่ หมู่บ้านลูกข้าวหลาม หมู่บ้านบ่อไคร้ และหมู่บ้านจำโบ ในตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนและดำเนินงานขยายผลเพิ่มขึ้นเป็น 17 หมู่บ้านใน 3 ตำบล คือ ตำบลสบป่อง ตำบลนาปู่ป้อมและตำบลปางมะผ้า อย่างไรก็ตามจากการเข้าไปดำเนินงานขององค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จนกระทั่งคนในสังคมได้ประสบปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และทำการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน (ปราโมทย์, 2545) แต่อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ความเชื่อ ศาสนา รวมทั้งข้อบังคับที่กำหนดขึ้นในชุมชนและหน่วยงานของรัฐ ส่งผลให้แนวทางปฏิบัติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้แตกต่างกันด้วย

ดังนั้นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา ในพื้นที่ลุ่มน้ำล่าง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานบนพื้นที่สูงทั้งของภาครัฐ และภาคเอกชนไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาค่าอนุรักษ์ป่าไม้หรือใช้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงที่จะนำผลการศึกษามาใช้ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยจำแนกตามชนเผ่าของชาวไทยภูเขา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษามาตรการ รูปแบบกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พร้อมทั้งข้อปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาโดยจำแนกตามชนเผ่า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

นำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการป่าไม้ ของหน่วยงาน พัฒนาบนพื้นที่สูงและเป็นแนวทางด้านการอนุรักษ์ให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ เพื่อให้เกิดการใช้ ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเลือก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านบ่อไคร้ ชนเผ่า มูเซอดำจำนวน 30 ครัวเรือน บ้านแม่ละนา ชนเผ่าไทใหญ่จำนวน 54 ครัวเรือน และบ้านเมืองแพม ชนเผ่ากระเหรี่ยงจำนวน 30 ครัวเรือน รวม 114 ครัวเรือน เวลาของการศึกษาข้อมูลใน ช่วงปีการเพาะปลูก 2546/47

วิธีการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ภายใต้อข้อมูลของโครงการความ ตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนแนวการปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชาวไทย ภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย ออกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลโดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประกอบด้วย 3 เผ่าพันธุ์ คือ กระเหรี่ยง มูเซอดำ และไทใหญ่โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน เช่น อยู่ในความสูงเดียวกัน อยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำ ปลูกพืชชนิดเดียวกัน หรือมีสภาพดินเดียวกัน เป็นต้น

ครัวเรือนตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ 114 ครัวเรือน จาก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านบ่อไคร้ ชนเผ่ามูเซอ จำนวน 30 ครัวเรือน บ้านแม่ละนา ชนเผ่าไทใหญ่ จำนวน 54 ครัวเรือน และบ้านเมือง แพม ชนเผ่ากระเหรี่ยงจำนวน 30 ครัวเรือน เวลาของการศึกษาข้อมูลในช่วงปีการเพาะปลูก 2546/47 ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 จำนวนครัวเรือนและจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้านบ่อไคร้ แม่ละนา และเมืองแพม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2547

(หน่วย: ครัวเรือน)

หมู่บ้าน	ชนเผ่า	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
บ่อไคร้	มูเซอดำ	62	30
แม่ละนา	ไทใหญ่ (ไต)	149	54
เมืองแพม	กระเหรี่ยง (ปากะญอ)	116	30

ที่มา: ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2548)

ข้อมูลที่ใช้ประกอบด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วไปของครัวเรือนเกษตรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา เพื่ออธิบายถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทยภูเขาโดยจำแนกตามชนเผ่า และใช้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านตัวอย่าง เพื่อศึกษามาตรการและรูปแบบกิจกรรมการอนุรักษ์ พร้อมทั้งข้อปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาในแต่ละชนเผ่า นอกจากนี้การวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา ใช้ข้อมูลภูมิหลังของครัวเรือนประกอบด้วย เพศ อายุ เชื้อชาติ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในด้านทรัพยากรป่าไม้ อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน รายได้สุทธิของครัวเรือน รายได้จากการเก็บหาของป่า แรงงานในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการเข้ารับการอบรมด้านทรัพยากรป่าไม้จากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้เพื่อสนับสนุนการศึกษาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงเก็บรวบรวมจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร งานวิจัย เว็บไซต์ และจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ทำการวิเคราะห์สถิติอย่างง่ายเพื่อหา ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด ในรูปของตารางประกอบการอธิบายข้อมูลภูมิหลังของครัวเรือน สภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยจำแนกตามชนเผ่าเพื่อสรุปวัตถุประสงค์ข้อ 1

2. ทำการศึกษาเพื่อทราบถึงมาตรการและรูปแบบกิจกรรมการอนุรักษ์ พร้อมทั้งข้อปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาจำแนกตามชนเผ่า เพื่อสรุปวัตถุประสงค์ข้อ 2

3. ทำการทดสอบ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา โดยกรณีนี้ตัวแปรตามมีลักษณะเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ (Qualitative Choice) จึงใช้เทคนิคการวิเคราะห์ Discrete Variable Logit Analysis ตามแบบจำลองโลจิต (Logit Model) โดยวิธีการประมาณภาวะความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimate Method) เพื่อประมวลผลประสงค์ข้อที่ 3

นิยามศัพท์

คำนิยามศัพท์เพื่อประกอบการวิจัย มีดังนี้

“การอนุรักษ์” หมายถึง การดูแลรักษาป่าไม้ของคนในชุมชน รวมถึงการใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทุกคนมีสิทธิที่จะนำมาใช้ประโยชน์ภายใต้ข้อตกลงของชุมชน โดยรูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ การป้องกันรักษาป่า การปลูกป่า การป้องกันไฟป่า และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ปราโมทย์, 2545)

“ป่าชุมชน” หมายถึง ที่ดินและ/หรือที่ดินป่าไม้ ที่ชุมชนได้ดำเนินการหรือได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จัดการกิจการงานด้านป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และแผนงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสอดคล้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย การจัดการหรือดำเนินการดังกล่าว ก็เพื่อการอนุรักษ์ และให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน”

“ป่าต้นน้ำ” หมายถึง บริเวณป่าซึ่งอนุรักษ์เป็นต้นน้ำที่ซับน้ำที่สำคัญของชุมชน โดยมีให้ ผู้ใดที่ทำการตัดไม้หรือหาประโยชน์จากป่าบริเวณดังกล่าว

“โป่งหลวง” หมายถึง พื้นที่ ที่เป็นดินโป่งจะมีนกและสัตว์ป่าเข้ามากินดินโป่ง

“ป่าอนุรักษ์” หมายถึง กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หายาก และป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชน

“ป่าใช้สอย” หมายถึง เป็นพื้นที่ป่า ที่แยกไว้เพื่อชุมชนได้ใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ เช่น เลี้ยงสัตว์ เก็บผลผลิตจากป่า เป็นต้น

“การใช้ประโยชน์” หมายถึง ปริมาณการใช้ประโยชน์ การบริโภค ตลอดจนการนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่น การเก็บของป่า การจับสัตว์น้ำ บริโภคจำหน่ายเป็นรายได้เสริม การใช้พื้นที่ป่าเพื่อการพักผ่อน การนำไม้ สมุนไพรมาใช้สอย เป็นต้น

“การเป็นสมาชิกองค์กรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ของชุมชน” หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ที่ราชการหรือหมู่บ้านจัดตั้งขึ้น เช่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

“เกษตรกรรม” หมายถึง อาชีพทางการเกษตรประกอบด้วย การปลูกพืชแบบหมุนเวียน เช่น ข้าว ถั่ว ข้าวโพด การปลูกพืชแบบถาวร เช่น กาแฟ บัวย ท้อ และการเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร โค เป็นต้น ของชาวไทยภูเขาในบ้านแม่ละนา(ไทใหญ่) บ้านบ่อไคร้(มุเซอคำ) และบ้านเมืองแพม (กระเหรี่ยง) อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

“ชาวไทยภูเขา” หมายถึง บุคคลที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลที่ให้สัมภาษณ์แทนครัวเรือนที่อาศัยใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ละนา (ไทใหญ่) บ้านบ่อไคร้ (มุเซอคำ) และบ้านเมืองแพม (กระเหรี่ยง) อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

“เชื้อชาติ” หมายถึง ชาติพันธุ์ของเกษตรกรชาวไทยภูเขา ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มน้ำลาง ประกอบด้วย ไทยใหญ่ ลีซอหรือลูซอ ลาหู่หรือมุเซอ ปากะญอหรือกระเหรี่ยง ม้งหรือเมว ลัว ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ละนา บ้านบ่อไคร้และบ้านเมืองแพม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

“ทรัพยากรป่าไม้” หมายถึง ไม้ ของป่า ผลผลิตจากป่าไม้ และสัตว์ป่า ในบริเวณป่า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อันได้แก่ พืชสมุนไพร ผลไม้ป่า ไม้ไผ่ป่า เห็ดป่า พืชผักป่า แมลงกินได้ ไม้แปรรูป ไม้พื้น ไม้ถ่าน และสัตว์ป่า

“พื้นที่ต้นน้ำชั้นคุณภาพที่ 1 เอ” หมายถึง พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่มีสภาพเป็นป่าดงดิบที่สมบูรณ์ยังไม่เคยถูกแผ้วถางลงเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่ทั่วไปเป็นแหล่งซับน้ำ อยู่บนภูเขาสูงชันที่สลับซับซ้อนมีความลาดชันมาก (กรมป่าไม้, 2538)

“ระดับการศึกษา” หมายถึง การศึกษาขั้นสูงสุดของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลในครัวเรือนเดียวกันที่สามารถตอบคำถามที่เกี่ยวกับครัวเรือนได้

“รายได้จากการเก็บของป่า” หมายถึง มูลค่าที่เกิดจากการเก็บของป่า ได้แก่ สมุนไพร ฝั งเห็ด หน่อไม้ พืชผักต่าง ๆ ผลไม้ ฟืน และไม้ใช้สอย เป็นต้น เพื่อนำมาขายหรือบริโภคในครัวเรือน คิดเป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

“รายได้สุทธิของครัวเรือน” หมายถึง รายได้ของครัวเรือนจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร (ไม่รวมกับรายได้จากการเก็บของป่า) หักด้วยรายจ่ายในครัวเรือนที่ไม่ใช่รายจ่ายเพื่อการประกอบอาชีพการเกษตร

“อายุของหัวหน้าครัวเรือน” หมายถึง อายุของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือบุคคลในครัวเรือนเดียวกันที่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับครัวเรือนได้